

Inimesel on ainult üks teadvus

Tekst: **Kerli Tallo**, Maanteeameti ennetustöö ekspert

Foto: **Maanteeamet**

Mitme asja korraga tegemine tundub tänu nutiseadmetele tõhusa ja ajasäästlikuna. Mobiiliga rääkiva autojuhi jaoks võib aga võidetud sekund muutuda hoopis elu ja surma küsimuseks.

Mobiiltelefon on viimase paarikümne aasta jooksul saanud paljude inimeste peamiseks suhtlusvahendiks ja hädavajalikuks tarbeesemeks. Rahvusvaheliste prognooside kohaselt kasutab 2017. aastal maailmas mobiiltelefoni 5,13 miljardit inimest ehk 70% kogu elanikkonnast. Eestis on sama näitaja umbes 66%, sealjuures on vanusegrupis 16–24. a peaaegu kõigil mobiiltelefon (91%) ning 25–34-aastastest omab mobiiltelefoni 89%.

Ühiskondlik surve eri sidekanalite kaudu ühenduses olemiseks on suurem kui eales varem, seetõttu ei tule üllatusena, et sõidu ajal mobiiltelefoni kasutamine on kasvav probleem. Olukord, kus juhi tähelepanu pole kõrvaliste tegevuste tõttu enam tema esmasel ülesandel ehk sõiduki turvalisel juhtimisel on üks peamisi ettevaatamatusest põhjustatud õnnetuste tegureid. Maanteeameti tellimusel valminud küsitlusuuringu „Tähelepanematus kui turvarisk liikluses“ tulemustest selgub, et tervelt 70% sõidukijuhtidest kasutab autoroolis telefoni, neist 97% vastab roolis olles kõnedele. Just tähelepanu hajumise tõttu juhtub Eestis iga päev 2,1 liiklusõnnetust.

Nutisõitlane autoroolis hakkama ei saa

Inimesed tegelevad aina enam mitme asjaga korraga, see tundub normaalne ning seetõttu on osad tegevused lausa automaatseks muutunud. Utah ülikooli psühholoogi David Strayeri uuring tõestas aga, et kogu *multitasking*'u ehk rööprähklemise kontseptsioon on muut – meie aju ei suuda teha kahte tähelepanu nõudvat ülesannet korraga ja veatult. Me lülitume kiiresti ühelt ülesandelt teisele, pannes proovile oma tähelepanu ja mälu. Paralleelsete ülesannete korral on raske mõtteid ja infot filtreerida ehk teisisõnu eraldada olulist väheolulisest.

Strayer tegi katse, kus inimesed pidid kasutama sõidusimulaatorit, sooritades kahte vaimset tegevust korraga: nad pidid meelde jätma sõnade järjekorra ja lahendama lihtsaid matemaatikaülesandeid. Pole üllatav, et enamik osalejaid sõitis teisele autole tagant otsa, purustas simuleeritud takistusi ja ei osanud matemaatikaülesandeid õigesti lahendada. Mõlema

tegevuse kvaliteet kannatas. Autoga sõites võib kvaliteedi langus olla aga eluohtlik. See ongi põhjus, mis sõnumite kirjutamine ja telefoniga rääkimine on sõidu ajal seadusega keelatud, aga mille ohtlikkust ühiskonnas siiski ei teadvustata.

Vaatamata sellele ütlevad paljud inimesed, et nad on head rööprabelejad ja et tänu telefoni pidevale kasutamisele suudavad nad ka rääkides ohutult sõita. Mitmele asjale samal ajal keskendumine on siiski inimtunnetuslikult võimatu ning sageli ei pruugi tähelepanu hajumist kompenseeriv tegevus, nt kiiruse vähendamine või pikivahe suurendamine, kokkupõrget ära hoida. Ka need, kes suudavad telefoni vaatamata numbrit valida ja sõnumit kirjutada, kannatavad tähelepanu hajumisest tingitud pimeduse all, mis tähendab, et otse objekti suunas vaatav juht ei taju seda ega suuda sellele reageerida. Kognitsioon ehk tunnetus jaguneb mitme ülesande vahel, juhul kaob võime adekvaatselt muutuvale liiklusolukorrale reageerida, ehkki ta hoiab pilgu teel.

Klaas veini või üks mobiilikõne?

Kui sõidukijuhi tähelepanu on suunatud tegevusele, mis on vastuolus ohutu liiklemise nõuetega, on tegu kõrvalise tegevusega. Tähelepanu häirimine ja hajumine segab juhtimist peamiselt kolmel viisil. Esiteks kaldub juhi pilk teelt kõrvale, ta võtab kõrvaliste tegevuste sooritamiseks käe roolilt ning kogu tema tunnetusprotsess hajub juhtimisülesandelt.

David Strayeri uuring näitas, et kui juht räägib sõidu ajal mobiiltelefoniga, siis muutub tema võime ümbritsevat teadvustada ja tunnetada nii nõrgaks, nagu oleks ta joonud kaks või kolm klaasi veini. Telefoniga rääkimise ajal on juhi reaktsioon 30% aeglasem võrreldes juhiga, kelle alkoholi kontsentratsioon veres on 80mg/100ml kohta ja 50% aeglasem kui normaalsetel juhtimistingimustel. Enamik inimesi ei istuks kunagi napsusena rooli, kuid miks ei tekita mobiilikõnele vastamine mingit ohutunnet?

Erialakirjanduses toetatakse sageli südame-veresoonkonna haigusi, diabeeti ja suitsetamisest loobumist käsitlevaid arutelusid, kuid siiani ei ole avaldatud tõendeid, mis aitaksid inimesi nõustada hajutatud tähelepanuga sõidukijuhtimise ohtudest. Uuemad tehnoloogilised arengud, nagu autos e-postile ja internetile ligipääs ning sõidu ajal mobiilseadmel kuvatav teade, võivad tekitada järjest uusi liiklusohutusega seotud probleeme. Kuid tehnoloogia areng võib aidata olukorda parandada tänu täiuslikumatele disainiahendustele ja autos telefonide kasutust reguleerivate õigusaktide jõustamisele.

Muutus saab alguse sinust enesest

Me ei teadvusta oma igapäevastes sisseharjunud tegemistes, et need võivad kaasa tuua vigastusi või sootuks traagilisemaid tagajärgi. Keegi ei ärka hommikul teadmiseiga, et temaga võib täna õnnetus juhtuda. Ometigi on õnnetused just need, mis ei küsi tulemiseks luba ega hüüa tulles. Me ei pea elama pidevas hirmus ja seda mõtet endaga kaasas kandma, kui juba eos ohuolukordi ennetame. Eesti ühest otsast teise, näiteks Haapsalust Võrru sõitmine võtab aega 4–5 tundi- kas selle aja jooksul saab midagi kardinaalselt muutuda, et pead riskima autoroolis mobiiltelefoniga rääkimisega? Jah, on erandeid, kui peamegi igal ajahetkel kättesaadavad olema, kuid helistamis-, söömis- ja muud pausid on võimalik mahutada teekonna sisse. Kõik saab alguse efektiivsest teekonna planeerimisest.

Reeglid on mõeldud kõigile täitmiseks. Üksi reegel pole aga mõeldud kellelegi kiusamiseks või meeolehärra tekitamiseks, vaid ikka sellepärast et me ühtses ruumis turvaliselt hakkama saaksime. Kui igaüks teadvustaks, et liiklusohutus on jagatud vastutus ja igal inimesel on oma roll liikluse turvalisemaks muutmisel, poleks põhjust rääkida liiklusõnnetustest, vigastatutest ja hukkunutest.

Igapäevaelus, sh liikluskäitumises on eeskuju võtmeküsimuseks. Kõige otsesemad eeskujud oleme ise nii oma lähedastele kui ka kaasliiklejatele. Eesti liikluskultuuri paranemine lähtub iga inimese tegudest, mitte sõnadest.